

NORGES HØYESTERETT

Den 30. juni 2016 avsa Høyesterett dom i

HR-2016-01457-A, (sak nr. 2016/615), straffesak, anke over dom,

A (advokat Odd Rune Torstrup)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Oddbjørn Søreide)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Ringnes**: Saken gjelder gjeninnsettelse i forvaring etter brudd på vilkårene for prøveløslatelse.
- (2) A ble ved Gulating lagmannsretts dom 16. september 2008 dømt til forvaring med en tidsramme på 8 år og en minstetid på 5 år, jf. straffeloven 1902 §§ 39 c og 39 e. Blant annet ble han dømt for to legemsbeskadigelser under særdeles skjerpene omstendigheter – den ene med dødsfølge – og forsøk på ran. Han er også tidligere domfelt for vold.
- (3) Ved Stavanger tingretts dom 3. juli 2015 ble forvaringen forlenget med to år. Samtidig ble det bestemt at A skulle prøveløslates på følgende seks vilkår:
 - "1. Han skal følges opp av kriminalomsorgen i hele prøveperioden.
 2. Han skal ta opphold i leiligheten i ----veien 00, Stavanger. Han kan ikke endre bosted uten forhåndssamtykke fra Kriminalomsorgen region sørvest.
 3. Han skal være i arbeid/sysselsetting. Vilkår om arbeid innebærer at det på forhånd må være inngått avtale mellom friomsorgskontoret og arbeidsgiver som sikrer nødvendig kontroll.
 4. Han skal delta på avtalt behandlingsopplegg.
 5. Han skal avholde seg fra bruk av alkohol eller andre berusende eller bedøvende midler som ikke er foreskrevet ham av lege.
 6. Han skal avstå fra straffbare handlinger."
- (4) A ble prøveløslatt 30. september 2015 i henhold til vedtak 28. september 2015 av Kriminalomsorgen region sørvest. Vedtaket presiserte også vilkårene for prøveløslatelsen.

- (5) Den 13. november 2015 ble A satt under tiltale for dom på gjeninnsettelse i forvaring. Grunnlaget for tiltalen lyder i hovedsak:

"A har etter løslatelse på prøve brutt flere av prøveløslatelsesvilkårene, bl.a. unndratt seg oppfølging av kriminalomsorgen (vilkår 1), unnlatt sysselsetting (vilkår 3) og forbud mot bruk av alkohol og andre berusende eller bedøvende midler (vilkår 5).

Gjeninnsettelse i forvaring anses nødvendig for å verne samfunnet."

- (6) Stavanger tingrett avsa 25. november 2015 dom med slik domsslutning:

"A, født 00.00.1974, dømmes til gjeninnsettelse i forvaring etter prøveløslatelse i medhold av straffeloven (2005) § 46 første ledd bokstav a."

- (7) A anket til Gulating lagmannsrett, som 11. februar 2016 avsa dom med slik domsslutning:

"Anken fra A forkastes."

- (8) A har anket dommen til Høyesterett. Anken gjelder lovanvendelsen.
- (9) A har i korthet anført at det i realiteten dreier seg om ett vilkårsbrudd, og at dette bruddet ikke kan anses alvorlig, sett i lys av hans livssituasjon og bakgrunn. Under enhver omstendighet skulle lagmannsretten foretatt en selvstendig vurdering av om vilkårsbruddet innebærer at det foreligger en reell og kvalifisert gjentakelsesfare.
- (10) *Påtalemyndigheten* har i korthet anført at det sentrale vilkårsbruddet er bruken av rusmidler, og at dette bruddet er alvorlig. Dersom gjeninnsettelse ikke kan skje etter dette alternativet, vil heller ikke vilkåret for å gjeninnsette på grunn av gjentatte vilkårsbrudd være oppfylt. Spørsmålet om gjeninnsettelse beror på en helhetsvurdering. Det kreves ikke at retten foretar en selvstendig vurdering av om vilkårsbruddet innebærer en reell og kvalifisert gjentakelsesfare.
- (11) *Jeg er kommet til* at anken må forkastes.
- (12) Allerede noen få dager etter prøveløslatelsen 30. september 2015 tok A amfetamin og to tabletter Sobril. Det går frem av lagmannsrettens dom at dette "hadde sammenheng med at han på vei hjem til en venninne sammen med denne, traff noen som tilbød ham amfetamin". Han møtte heller ikke på arbeid de tre første arbeidsdagene etter prøveløslatelsen. A ble deretter pågrepet og varetektsfengslet.
- (13) Lagmannsretten fant det utvilsomt at A hadde brutt vilkårene om å være sysselsatt og å avholde seg fra alkohol eller berusende eller bedøvende midler.
- (14) Spørsmålet om gjeninnsettelse i forvaring reguleres av straffeloven 2005 § 46. Jeg viser til at vilkårsbruddene skjedde etter lovens ikrafttredelse 1. oktober 2015, jf. straffeloven § 3. Det aktuelle alternativet er første ledd bokstav a, som viderefører § 39 g sjette ledd første punktum i straffeloven 1902. Bestemmelsen lyder:

"Etter begjæring kan tingretten ved dom bestemme at den prøveløslatte skal gjeninnsettes i forvaring, eller sette en ny prøvetid og nye vilkår dersom

a) den prøveløslatte i prøvetiden alvorlig eller gjentatt bryter fastsatte vilkår, "

(15) Det rettslige spørsmålet i saken er hva som ligger i at vilkårsbruddet skal være "alvorlig".

(16) Jeg viser først til Ot.prp. nr. 90 (2003–2004), hvor departementet på side 291 uttaler:

"Departementet foreslår at alvorlig *eller* gjentatt vilkårsbrudd fortsatt skal kunne lede til gjeninnsettelse. For omgjøring av samfunnsstraff må vilkår være brutt mer enn én gang. Det følger av kravet om innskjerpingssamtale for vilkårsbrudd i disse prøvesituasjonene (se punkt 22.7.1). Gode grunner taler for at ordningen er annerledes ved gjeninnsettelse til forvaring. Forvaringsdømte ble på domstidspunktet ansett for å være farlige. Derfor bør det være adgang til å gjeninnsette etter ett alvorlig vilkårsbrudd."

(17) I de spesielle motivene til bestemmelsen på side 445 heter det videre:

"Uttrykkene 'alvorlig' og 'gjentatt' (bokstav a) tolkes i dag på samme måte som tilsvarende ordlyd om betinget dom (jf. Ot.prp. nr. 87 (1993-1994) side 113). Det må likevel skje i lys av den særlige situasjonen ved forvaring. Det er mer alvorlig å gjeninnsettes i forvaring enn til andre straffarter. På den annen side har en forvaringsdømt ofte et større farepotensial."

(18) Disse uttalelsene synes å bygge på at samfunnsvernet er det sentrale hensynet når spørsmålet om gjeninnsettelse skal vurderes. Det er dette som begrunner at bare ett vilkårsbrudd kan være tilstrekkelig for gjeninnsettelse, i motsetning til det som gjelder for omgjøring av samfunnsstraff.

(19) Jeg viser i denne sammenheng også til Kriminalomsorgens retningslinjer om gjennomføring av forvaring, datert 28. juni 2007. Formålet med retningslinjene er å utfylle regelverket om forvaring. I tilknytning til brudd på vilkår heter det:

"Bruddet skal vurderes opp mot faren for gjentakelse av straffbare handlinger. Det må anses som alvorlig dersom bruddet gir grunn til å frykte nye straffbare handlinger av samme karakter som dem forvaringsdommen gjelder. Brudd på vilkår som har vært av vesentlig betydning for spørsmålet om prøveløslatelse må normalt anses som alvorlig. Etter omstendighetene kan brudd på vilkår om oppholdssted eller samkvem med bestemte personer være å anse som alvorlig brudd. Tilsvarende gjelder brudd på et eventuelt forbud om bruk av rusmidler."

(20) Etter mitt syn angir retningslinjene her det som må være det sentrale vurderingstemaet; om det foreligger brudd på et vilkår som har vært av vesentlig betydning for spørsmålet om prøveløslatelse.

(21) Dette må sees i lys av at forvaring er en tidsbestemt straff som anvendes i stedet for tidsbestemt fengsel, og som har som formål å verne samfunnet mot nye, alvorlige forbrytelser. Etter straffeloven 2005 § 40 andre ledd er grunnvilkåret for å idømme forvaring at det må være "en nærliggende fare for at lovbrøyteren på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd som nevnt i første ledd", det vil si lovbrudd som krenker andres liv, legeme, helse eller frihet. Høyesterett har i flere avgjørelser uttalt at gjentakelsesfaren må være kvalifisert og reell, jf. Rt. 2012 side 1134 avsnitt 16, med videre henvisninger. Når det ikke lenger foreligger en reell og kvalifisert gjentakelsesfare og minstetiden er utløpt, har den forvaringsdømte krav på å bli prøveløslatt, jf. Rt. 2014 side 934, avsnitt 43.

(22) Forholdsmessighetshensynet tilsier at den forvaringsdømte ikke skal sone i forvaring hvis risikoen for gjentakelse kan ivaretas med mindre inngripende midler. Aktuelle vilkår for

prøveløslatelse vil derfor inngå som et moment ved vurderingen av om det er grunnlag for prøveløslatelse, jf. samme dom avsnitt 53:

"Det avgjørende ved vurderingen av om det foreligger en nærliggende fare for gjentakelse som omhandlet i § 39c nr. 1 ved behandlingen av en begjæring om prøveløslatelse fra forvaring, er situasjonen slik den er ved prøveløslatelsen. Spørsmålet er om det på dette tidspunkt vil foreligge en 'reell og kvalifisert fare' for slik gjentakelse. De vilkårene som det er aktuelt å oppstille i en dom på prøveløslatelse, må tas i betraktning ved denne vurderingen."

- (23) Foreliggende sak illustrerer det som nå er sagt. Hvis den forvaringsdømtes voldsatferd utløses av rus, må det vurderes om et vilkår om å avstå fra rusmidler kan avholde domfelte fra nye alvorlige forbrytelser, og derved gi grunnlag for prøveløslatelse.
- (24) Forsvareren har anført at det i tillegg til vurderingen av om bruddet er "alvorlig", skal foretas en selvstendig vurdering av gjentakelsesfaren når det tas stilling til om vilkårsbruddet skal medføre gjeninnsettelse.
- (25) Jeg er ikke enig i dette. Hverken lovteksten eller forarbeidene gir støtte for at det skal oppstilles et slikt tilleggsvilkår. Gjentakelsesfaren er et grunnvilkår for forvaring som må være oppfylt også ved gjeninnsettelse. Det betyr imidlertid ikke at det må foretas en ny og selvstendig vurdering av dette ved gjeninnsettelse, hvis det er på det rene at vilkåret er oppfylt. I vår sak hadde dette nylig vært vurdert av tingretten i forbindelse med dom på forlengelse, og det er ikke opplyst at det har skjedd noen endringer av betydning for denne vurderingen etter tingrettens dom. Lagmannsretten har for øvrig, slik jeg forstår dommen, lagt til grunn at det foreligger reell og kvalifisert fare for gjentakelse.
- (26) Hvor terskelen skal ligge for hva som er et "alvorlig" vilkårsbrudd, kan neppe angis generelt, og vil blant annet avhenge av vilkårets karakter og farerisiko. I Kriminalomsorgens retningslinjer som jeg har gjengitt, er det uttalt at brudd på vilkår som har vært av vesentlig betydning for spørsmålet om prøveløslatelse *normalt* må anses som alvorlig. Jeg viser videre til Rieber-Mohn, Forvaring – en strafferettslig reaksjon, Juristkontakt 2003–5–35:
- "Spesielt med sikte på forvaringsdømte som etter omstendighetene vil kunne være særlig farlige for andres liv og helse, bør det neppe kreves mye før et vilkårsbrudd er 'alvorlig' og bør lede til gjeninnsettelse. Et tilsvarende synspunkt kan anlegges på gjentatt vilkårsbrudd."**
- (27) På bakgrunn av dette legger jeg til grunn at hvis det foreligger brudd på et vilkår som har vært sentralt for å ivareta samfunnsvernet, vil som regel også kravet om alvorlig vilkårsbrudd være oppfylt.
- (28) Jeg går etter dette over til den konkrete vurderingen av om det var grunnlag for gjeninnsettelse av A i forvaring.
- (29) Lagmannsretten kom til at han hadde brutt vilkårene om sysselsetting og kravet om at han skal "avholde seg fra bruk av alkohol eller andre berusende eller bedøvende midler som ikke er foreskrevet ham av lege". Slik sysselsettingsvilkåret er formulert, kan det reises spørsmål ved om dette vilkåret er brutt.
- (30) Det helt sentrale bruddet knytter seg til vilkåret om at han skulle avholde seg fra alkohol og andre rusmidler. Det var dette som skulle ivareta samfunnsvernet, jf. Stavanger tingretts dom 3. juli 2015:

"Retten finner, i samsvar med Høyesteretts uttalte praksis, at gjentakelsesfaren må være kvalifisert og reell og bygge på de momenter som retten her har vist til. A synes fortsatt å ha noe vei å gå før han anses forberedt på tilbakeføring til frihet vilkårsløst. Retten peker på ... As tidlige debut og omfattende alkoholmisbruk ... [noe er her falt ut i dommen]. I den rettspsykiatriske sakkyndiges uttalelse heter det 'han innser at han også vil trenge livslang oppfølging med tanke på å monitorere eventuelt tilbakefall med rus (alkoholmisbruk). Den sakkyndige anser det å holde seg unna alkohol er svært viktig for at observanden på ny ikke skal begå kriminelle handlinger, observanden sier seg enig i disse vurderingene'."

- (31) Ved den konkrete vurderingen må det etter mitt syn tas utgangspunkt i at As voldsutøvelse har vært utløst av rus. Jeg viser til forvaringsdommen fra Gulating lagmannsrett 16. september 2008, hvor det uttales at A "under ruspåvirkning har en urovekkende lav terskel for å ty til alvorlig vold". Lagmannsretten uttaler deretter:
- "Det har etter lagmannsrettens vurdering fremkommet under bevisføringen i saken at domfelte som nevnt har en urovekkende lav terskel når det gjelder å ty til meget alvorlig vold under ruspåvirkning. Tidvis synes det som han knapt har noen sperre for hvilke handlinger han da kan foreta seg. Under tiltalens post I ble en eldre, spe mannsperson slått og/eller sparket på en helt uforståelig måte. Og under tiltalepost III fortsatte domfelte å sparke skadelidte en rekke ganger med vernesko, mens han lå hjelpeløs på bakken. Lagmannsretten så ved selvsyn under denne fornærmedes vitneprov at det her må ha dreiet seg om meget grov vold."
- (32) Jeg kan ikke se at det har avgjørende betydning at vilkårsbruddet knytter seg til misbruk av narkotika, og ikke alkohol. Prøveløslatelsesvilkåret gjaldt "alkohol eller andre berusende" midler, hvilket også må omfatte narkotika. Misbruk av narkotika kan ha like fatale konsekvenser som bruk av alkohol.
- (33) Forsvarer har trukket frem at det dreide seg om et enkeltstående brudd, og at man ikke kan forvente at en person med As forhistorie og avhengighet, vil kunne klare å unngå noen sprekke. At det dreide seg om et enkeltstående brudd, er imidlertid i seg selv ikke avgjørende, jf. det jeg har gjengitt fra forarbeidene.
- (34) Det må foretas en totalvurdering, og det utslagsgivende for meg er – som lagmannsretten formulerer det – at As "kritikkløse og uforklarlige rusing rett etter prøveløslatelsen [fremstår] som en latent og reell risiko for at han vil kunne komme til å trappe opp rusingen..." og kan føre til "en utvikling som kan lede til nye alvorlige voldshandlinger tilsvarende de han ble dømt til forvaring for i 2008". Når han bare noen dager etter prøveløslatelsen kritikkløst inntar narkotika, reiser det alvorlig tvil om hans motivasjon for å oppfylle vilkårene.
- (35) Jeg er etter kommet til at anken må forkastes.
- (36) Jeg stemmer for denne dom:

D O M :

Anken forkastes.

- (37) Dommer **Matheson:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (38) Dommer **Tønder:** Likeså.

(39) Dommer **Endresen:** Likeså.

(40) Justitiarius **Øie:** Likeså.

(41) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: